

BDDK DÜZENLEMESİ SONRASINDA TASARRUF FİNANSMAN SİSTEMİNİN (TFS) FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRMESİ

Yusuf Erdem GEZGİN*
Huzeyfe ÇEKER**

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 01 Ocak 2022, **Kabul Tarihi:** 02 Mart 2022, **Yayın Tarihi:** 31 Mart 2022, **Atıf:** Gezgin, Erdem Yusuf ve Çeker, Huzeyfe. "Bddk Düzenlemesi Sonrasında Tasarruf Finansman Sisteminin (TFS) Fikhî Açından Değerlendirmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 22/1 (Mart 2022): 397-425. Katkı Düzeyi: 1. Yazar: % 50 – 2. Yazar: % 50.

<https://doi.org/10.33415/daad.1052282>

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 01 January 2022, **Accepted:** 02 March 2022, **Published:** 31 March 2022, **Cite as:** Gezgin, Erdem Yusuf and Çeker, Huzeyfe. "Post-BRSA Regulation Saving Financing System (TFS/SFS) from the Perspective of Islamic Finance". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 22/1 (March 2022): 397-425. Contribution Level: Author 1: % 50 – Author 2: % 50.

<https://doi.org/10.33415/daad.1052282>

Öz

İnsanların müreffeh bir hayat sürebilmeleri için temin etmeleri gereken ev ve araba gibi temel ihtiyaçları vardır. Bu malların elde edilebilmesi için gerekli olan meblağın temininde genellikle bireysel tasarruflar ön plana çıksa da farklı finansman yöntemlerine müracaat edilebilmektedir. Bu yöntemlerin başında konvansiyonel bankaların kredileri gelmektedir. Ancak dînî sebeplerle alternatif finansman yolları da tercih edilebilmektedir. Bunlardan biri olan tasarruf finansman sistemi (TFS), bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere biriktirmeyi hedeflediği tasarruflarını

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, yegezgin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0221-8965>.

** Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi A.K. İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, hceker@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6200-2453>.

organize bir yapı içerisinde değerlendiren bir kurum olarak dikkat çekmektedir. Zaman içerisinde çok sayıda kişi tarafından tercih edilen bu sistemin fiiki durumu çeşitli araştırmalara konu edilmiştir. Ancak bu çalışmalar 2021 yılında yapılan hukuki düzenleme öncesine aittir. Dolayısıyla işleyiş ile ilgili önemli düzenlemelerin yapıldığı yeni yönetmelik dikkate alınarak sistemin yeniden incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla kaleme alınan bu makalede, sistem hem yatırımcıların durumu hem de şirketin iç yapısı bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Elbirliği, Tasarruf, Finansman, Faizsiz Finans.

Post-BRSA Regulation Saving Financing System (TFS/SFS) from the Perspective of Islamic Finance

Abstract

People have basic needs, such as a home and a car, to meet to live a good life. Although individual savings are often the primary source of the money needed to purchase these products, other financing methods are also available. Conventional bank loans are the first of these methods. On the other hand, alternative finance methods may be favored for religious reasons. One of these, the savings finance system (SFS), stands out as an institution that assesses and organizes the savings that people want to accumulate to meet their basic requirements. The fiqh status of this system, which many people have preferred over time, has been the subject of various studies. On the other hand, these studies belong to the legal regulation made in 2021. Therefore, it is necessary to re-examine the system, considering the new regulation, where essential regulations regarding the functioning are made. In this article, written for this purpose, the system has been examined in terms of investors' status and the company's internal structure.

Keywords: Islamic Law, Cooperation System, Savings, Finance, Interest-Free Finance.

Giriş

Gündelik hayatın sürekliliği için bireylerin temel ihtiyaçları olup konut ve taşıt geçmişten günümüze bu ihtiyaçlar arasında ilk sıralarda kabul edilmiştir. Bireylerin bu zaruri ihtiyaçlarının temin edilmesinde genellikle bireysel tasarruflar ön plana çıksa da farklı finansman yöntemlerine müracaat edildiği de görülmüştür. Bu finansman yöntemlerinin başında finansal piyasaların önemli bir unsuru olan bankacılık sektörü yer almış, ancak bireyler bankacılık sektörü dışında farklı kurumları da zaman zaman tercih etmişlerdir. Bireylerin dînî hassasiyetleri gereği süreç içerisinde katılım bankalarının kendine özgü finansman yöntemleri tercih edildiği gibi daha sonraları hem iktisadi hem de dînî nedenlerle tasarruf finansman şirketleri kurulmuş ve oldukça fazla tercih edilir hale gelmiştir. Çalışmamız bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere biriktireceği tasarruflarını organize bir yapı

içerisinde değerlendiren alternatif modern bir kurum olarak tasarruf finansman sistemini incelemeyi hedeflemiştir.

Kuruluşu itibariyle değişik branşlardan birçok araştırmacının ilgisini çeken sistem, fıkhi açıdan da çok sayıda değerlendirmeye konu edilmiştir. Ancak bu çalışmaların tamamı 4 Nisan 2021 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan ve sistemin ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği yönetmelik öncesine aittir. Dolayısıyla piyasada faaliyet gösteren şirket sayısınca farklı uygulama biçimleri ya belirli firmaların işlemleri ya da ortak işleyişin temel konuları perspektifinden değerlendirilmiştir. Dolayısıyla 2021 yılında yapılan ayrıntılı hukuki düzenlemeler sonrası sistemin yeniden değerlendirilmesi zaruri olmuştur. Nitekim önceki çalışmalarda üzerinde çokça durulan, sistemi aktif şekilde yürüten şirketlerin hukuki manada herhangi bir denetim ve yaptırıma tabi olmaması kaynaklı endişeler giderilmiş olsa da bu düzenleme çerçevesinde ihmal edilen hususların olup olmadığı merak konusu olmuştur. Çalışmamız bu ve benzeri konular üzerinde durmayı da amaçlamıştır.

Sistemi tanıtmayı ve fıkhi açıdan değerlendirmeyi hedefleyen çalışmaların tamamında isimlendirme ile ilgili bir insicamın olmadığı da görülmektedir. Zira isimlendirmeler arasında “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi”, “Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi”, “Elbirliği Sistemi”, “Yapı Tasarruf Sistemi”, “İpoteğe Dayalı Paylaşım Faizsiz Finansman Modeli” gibi farklı şekillerde birçok tercih yapılmaktadır. Bu manada yönetmelik ilgili farklılığa son vermiş ve Tasarruf Finansman Sistemi (TFS) isimlendirmesini benimsemiştir.¹ Araştırmamızda bu isimlendirme ve kısaltma tercih edilecektir.

Çalışmanın temel hareket noktası 2012 yılında çıkarılan kanun ve bu kanunun kapsam ve mahiyetini açıklayan yönetmelik (2021) olacaktır. Önceki çalışmalarda olduğu gibi uzunca sistemi tanıtmaktan ziyade hukuki düzenleme öncesi ile sonrasının mukayesesi yapılacaktır. Ayrıca fıkhi açıdan TFS’yi değerlendirirken somut verilere dayanılacak, sistem kanun ve yönetmelikte tanımlandığı şekliyle ele alınacak, sübjektif değerlendirmelerden uzak durulacaktır. Bir diğer önemli husus ise konuyla ilgili yapılan çalışmaların çoğunda, yatırımcılar ile şirket arasındaki ilişki yahut yatırımcıların kendi aralarındaki ilişkinin incelenmesi ile yetinilirken, sistem yürütücüsü şirketlerin topladığı tasarrufların ne şekilde değerlendirildiği hususu ihmal edilmektedir.

¹ TFS şirketlerinin isimlerinde “katılım” ibaresi kullanılmayacağı da teyit edilmiştir. Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu (Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu), 6361 (13 Aralık 2012), No. 9/5.

Eksik bırakılan bu hususun değerlendirmesiyle devam eden çalışmamız, sonuç ve önerilerle neticelendirilmiştir.

1. Konuyla İlgili Literatür ve Çalışmamız

TFS'nin fıkhi değerlendirmesiyle ilgili kimi İslam hukukçularının fetva niteliğinde beyanları söz konusu olsa da kapsamlı olarak kaleme alınan ilk çalışma Süleyman Kaya'nın "Günümüz Konut Finansman Teknikleri" (2015) adlı makalesidir. Kaya, sistemin işleyişindeki fıkhi açıdan problemleri noktaları tespit etmiş, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi Çalıştay'*nda sunduğu "Faizsiz Finans İlkeleri ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Dair Öneriler" (2016) isimli tebliğinde sistemle ilgili tespit ettiği sorunların çözümüne dönük önerilerde bulunmuştur. Netice olarak mevcut sistemin ıslah edilebilir bir yapıda olduğunu beyan etmiştir.

Aynı çalıştayda Abdullah Kahraman'ın sunduğu "Bir Faizsiz Finansman Yöntemi Olarak Müşârahe Akdi ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Sistem (Elbirliği Sistemi Örneği)" (2016) başlıklı tebliğde, sistemin mevcut yapısı itibariyle müşârahe akdi olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Neticede tasarruf finansman şirketleriyle yapılan işlemlerin cevazı yönünde kanaat belirtilmiştir.

Murat Kumbasar'ın "Ev Sahibi Olmak ve Eminevim Örneği" (2016) adlı makalesi, literatürdeki ilk çalışmalar arasında olması nedeniyle bazı eksiklikler içermekte, örneğin sistemi bütünüyle ele almak yerine sadece bir firma özelinde konut finansmanına odaklanmaktadır. Sistem daha çok ivazlı hibe ekseninde değerlendirilmiş olup caiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sistemin işleyişini somut örnekler üzerinden ele alarak hukuki mahiyetini tespit etmeye çalışan bir diğer araştırma Hasan Hacak tarafından kaleme alınan "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar" (2016) adlı çalışmadır. Bu araştırmasında Hasan Hacak, konuya önemli açılımlar getirmekte ve sistemin İslam borçlar hukukunda detaylı olarak beyan edilen tip akitlerin bağlamına dahil edilmesini isabetli görmemektedir. Ona göre konu, genel ilkeler ve kabul görmüş yasaklara aykırı olup olmamak yönüyle incelenmelidir.

İsmi geçen çalıştayda konunun fıkhi yönü tartışılırken sunulan bir diğer önemli tebliğ, Ömer Öztürk'ün (2016) çalışmasıdır. Yazar bu çalışmada sistemin işleyişi ve yatırımcıların sistem aracılığıyla konut/araç sahibi olmasından öte sisteme dahil edilen mevduatlardan arta kalan fazlalıkların nemalandırılması konusunu incelemektedir.

Bu çalışma neticesinde TFS'nin sırf bir yardımlaşma organizasyonundan daha fazlasına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan TFS'yi farklı bir perspektiften değerlendiren ilk çalışma olduğu söylenebilir.

VII. Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı'nda Fatih Mehmet Aydın (2017) tarafından sunulan tebliğ de konuyu genişçe ele alan bir çalışmadır. Ancak maalesef kendinden önce hazırlanmış çalışmaları ya hiç dikkate almamış ya da sınırlı şekilde atıf yapmıştır. Bununla birlikte konu kapsamlı şekilde ele alınmış, sistemin caiz olan ve olmayan yönleri müstakil başlıklar altında gerekçeli olarak açıklanmıştır.

Aynı toplantıda Hasan Hacak, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar" (2017) başlıklı bir tebliğ sunmuş, daha önceki çalıştayda sunduğu önerilerini yinelemiş, hukuki düzenleme teklifinde bulunmuştur.

Güncel gelişmeler ve geçmiş çalışmaların genel bir değerlendirmesinin yapıldığı Mehmet Birsin ve Hatice Ötegeçeli'ye ait "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi ve Fıkhî Meşruiyeti Üzerinde Yapılan Değerlendirmeler" (2019) adlı makale de yazarlara ait kanaatleri içermesi bakımından ayrıca kaydedilmelidir.

db | 401

"Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliği) Sisteminin Fıkhî Analizi" (2021) başlıklı yüksek lisans tezinde İsrail Polat, öncelikle sistemi tanıtmış, tezinin ikinci bölümünde önceki araştırmacıların görüşlerini değerlendirmiş, ardından sistemin yapısı itibarıyla şirket-i mülk esasına dayandırılması gerektiği yönünde kanaat izhar etmiştir. Çalışmasını klasik kaynaklara dayanarak kaleme aldığını belirten araştırmacı, TFS ile ilgili hazırlanan kanun ve yönetmelikten haberdar olduğu halde, ilgili kanun ve yönetmeliğin henüz tam olarak net hükümler ifade etmemesi nedeniyle dikkate almadığını belirtmiştir.

TFS'nin işleyişi ve fıkhi hükmüyle ilgili ismi geçen bu çalışmalar içerisinde araştırmamızın doldurmayı hedeflediği boşluk, kamu otoritesinin yeni düzenlemesi çerçevesinde sistemi tanımlamak ve fıkhi açıdan değerlendirmektir. Nitekim sektör temsilcilerinin, kamu otoritesinin yaptığı ve yapacağı düzenlemeler dışında herhangi bir işlem yapmaları mümkün değildir. Dolayısıyla bu aşamadan sonra hukuki düzenlemelerin göz ardı edildiği fıkhi değerlendirmeler realiteyle bağdaşmayacaktır.

2. 2021 Tarihli Hukuki Düzenleme Sonrası TFS'nin Yapısı ve Fıkhî Değerlendirmesi

BDDK düzenlemesi öncesinde var olan sistemlerin mevcut haliyle fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri eskisi gibi devam ediyor olsa da ilgili hukuki düzenleme sonrası yapısal olarak önemli değişikliklerin yapıldığı peşinen ifade edilmelidir. Bu değişikliklerle ilgili detaylardan önce sistem içerisindeki başta konut olmak üzere diğer gayrimenkuller ile taşıt temin yöntemleri hakkında bilgi verilmesi gereklidir. Bu kapsamda şirketlerin eskiden benimsedikleri finansman yöntemlerini aktif olarak kullandıkları görülmekle birlikte yapılan hukuki düzenlemeyle şirket yöneticilerinin kuruluş ve devam süreçlerini bağlayıcı ciddi şartlar getirilmek suretiyle hem şirketin hem de yatırımcının korunması hedeflenmiştir.

Ülkemizde tasarruf finansman şirketleri ilgili ilk hukuki düzenleme 21/11/2012 tarihinde 6361 numaralı kanunla yapılmıştır. Ancak bu düzenleme ilk olması hasebiyle bazı eksiklikler barındırdığı için bunları tamamlamak amacıyla bazı değişiklikler yapılmıştır. Değişikliklerden ilki 04/03/2021 tarihli ve 7292 sayılı kanunla, ikincisi ise 04/07/2021 tarihli ve 31447 sayılı yönetmelikle gerçekleştirilmiştir.

Tasarruf finansman sözleşmesi kanunda şöyle tanımlanmaktadır:

*"Tasarruf finansman sözleşmesi, belirli bir tasarruf tutarı ve dönemine bağlı olarak önceden belirlenmiş koşulların gerçekleşmesi şartıyla konut, çatılı iş yeri veya taşıt edinimi için müşteriye finansman kullanma hakkı veren, şirkete ise müşteriye ait birikmiş tasarruf tutarını yönetme, geri ödeme ve finansman kullandırma yükümlülüğü ile organizasyon ücreti alma hakkı veren, faizsiz finansman esaslarına göre düzenlenen sözleşmedir."*²

Kanunda hem temel faaliyet sahası hem de sözleşmenin dayalı olduğu esaslar hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre şirketin faaliyet sahası konut, çatılı iş yeri veya taşıt edinimiyle sınırlandırılmıştır.³ Şirketin görevi yatırımcıdan fon toplayıp bu fonları onların lehine korumak ve kullanmak olduğu gibi yatırımcının görevi ise şirketin yükümlülükleri yerine getirmesine karşılık organizasyon ücreti ödemektir. Bu çerçevede sistemi iki aşamada değerlendirmeyi hedefliyoruz. Öncelikle müşteri ile sistem yöneticisi şirketlerin ilişkileri, sonrasında da

² Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu, No. 39/A-1.

³ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu, No. 9/5.

finansman yönetimini üstlenen şirketin kendi iç yapısı değerlendirilmeye alınacaktır.

2.1. Yatırımcılarla İlişkileri Açısından TFS

TFS şirketlerinde farklı isimlerle ifade edilen çok sayıda yönetimin bulunduğu bilinmektedir. Esasında bunların tamamını 'Çekilişli Yöntemler' ve 'Çekilişsiz Yöntemler' başlığının altında toplamak mümkündür. Bu nedenle çalışmamızda ismi geçen başlıkları tercih edilmiştir.⁴

2.1.1. Çekilişli Yöntemlerin İşleyişi

TFS'nin ilk uygulanış şekli bireylerin kendi içlerinde yardımlaşması temelinde ortaya çıkmıştır. Çekilişli denilmek suretiyle esasında sistemde birden fazla kişinin bir araya geldiği anlaşılmaktadır. Klasik manada altın gününe benzer bir yapıya benzese de hatta ondan ilhamla geliştirildiği ifade edilse de temelde en büyük fark, karşılıklı para ödemesinden ziyade, bireylerin ev, araba gibi bir ihtiyacını temin etmek üzere bir araya gelmeleri söz konusudur. Klasik altın gününde grup içerisinde bireyler karşılıklı olarak önceden aldıkları yahut gelecekte alacakları altınları altın olarak verdiği halde bu sistemde karşılıklı verilen finansal varlıklarla konut yahut taşıt alınması zorunludur.

Çekilişli yöntemin farklı uygulama şekilleri olsa da⁵ hepsinin ortak yönü çekilişli olmasıdır. Farklı adlar altında ifade edilen uygulama biçimleri sistemin ana yapısında radikal bir değişiklik meydana getirmemektedir. Değişik isimlerdeki çeşitli uygulama örneklerinin altında

⁴ Detaylar için bk. Süleyman Kaya, "Günümüz Konut Finansman Teknikleri", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi: Günümüzdeki Meseleleri* (Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2016), 662, 672; İlker Koç - Ömer Çekin, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi: İşleyiş, Değerlendirme ve Tasarım", *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, ed. H. Mehmet Günay vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 13-17; Hasan Hacak, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi (Elbirliği Finansman Sistemi Üzerinden)", *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, ed. H. Mehmet Günay vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 87-88, 97-98; Piyasadaki farklı uygulamalar ve kullanılan isimler için bk. Eminevim, "Çözümlerimiz" (Erişim 17 Kasım 2021); Fuzulev, "Faizsiz Ev Alma Modelleri" (Erişim 17 Kasım 2021); Birevim, "Tasarruf Yöntemleri" (Erişim 17 Kasım 2021).

⁵ Ergüven, *Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi*, 40-42; Murat Ergüven, *Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi İçin İslâmi Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 24-27; Birsin - Ötegeçeli, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi", 96-97; Süleyman Kaya, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar Üzerine", *Güncel Dini Meseleler İstisare Toplantısı - VII/Faizsiz Finans ve Tasarruf Sistemleri ile İlgili Güncel Uygulamalar*, ed. Fatih Mehmet Aydın - Mustafa Çakır (Ankara: DİB Yayınları, 2019), 43-44.

yatan temel husus yatırımcı çekme amacı ile şirket ve yatırımcıların menfaatlerini korumadır. Çekilişli sistemin işleyişi şöyle açıklanabilir:

Konut yahut taşıt temin etmek isteyen ancak finansman sıkıntısı yaşayan bireyler öncelikle satın alacakları varlığın bedelini belirler ve aynı bedelle talep edilen varlığı satın almak isteyen yatırımcılardan oluşan bir grup kurulur. Bir kişiye satın alınacak varlığın toplam bedeli gruptaki kişi sayısına bölünerek bireylerin aylık ödemesi gereken rakam tespit edilir. Sonrasında her ay noter huzurunda gerçekleştirilen çekilişlerle konut yahut taşıt satın alma hakkını kazanan grup üyesi tespit edilir. Sahip olunmak istenen varlığın bedelinde artırım yapma yahut azaltma imkânı bulunurken genellikle grup üyeleri sayısı şirket tarafından makul taksit rakamlarına ulaşmak için 40, 60, 80, 100 yahut 120 olarak belirlenir.⁶ Ayrıca konut finansmanı için sisteme dahil olan grup üyelerinden kurada çıkan ve evini alan grup üyesi, diğer üyelere kira yardımı adı altında ödemeler yapmaktadır. (Bu yardımlaşma, taşıt teminlerinde söz konusu değildir.) Çekilişli yöntemde TFS grup üyelerinin tamamının elde etmek istedikleri varlığa sahip olmaları yani çekilişler sonucunda en son grup üyesinin talebi karşılandıktan sonra nihayete ermektedir. Ancak bazı çekilişli yöntemlerde vade ortasında tüm grup üyelerinin talepleri karşılanmakta ve ödemeler kaldığı yerden devam etmektedir.⁷ Örneğin ilk aylarda çekilişten çıkanlar kira ödemekten daha erken kurtulacakları için avantajlı gözükmektedir. Bu avantajı diğer grup üyelerine de sağlamak amacıyla her ay kira yardımı altında bir bedel tahsil edilmektedir.⁸ Tabiatıyla TFS şirketi bu organizasyon için katılımcılardan tasarruf finansman maliyeti ve tasarruf fon havuzunun yönetimi için bir miktar ücret tahsil etmektedir.

TFS içerisinde geleneksel yöntem olarak da ifade edilen çekilişli yöntemin kuruluşu ve devamıyla ilgili bazı yönetmelik hükümlerinin bu aşamada zikredilmesi uygundur. Nitekim ilgili düzenlemelerin fıkhi

⁶ Buradaki vadeler güncel yönetmelikte konut için 120 ay/kişi, taşıt için 60 ay/kişi olarak sınırlandırılmıştır. Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik, No. 22/3; Bazı çalışmalarda her ne kadar grup kişi sayıları hakkında farklı sayılar zikredilse de bunlar son yönetmelikle sınırlandırılmıştır. Farklı grup kişi sayıları için bk. Birsin - Ötegeçeli, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi ve Fıkhi Meşruiyeti Üzerinde Yapılan Değerlendirmeler", 96.

⁷ Fatih Mehmet Aydın, "Tasarrufa Dayalı Yardımlaşma Usulü Finansman Modelleri ve Fıkhi Açısından Değerlendirilmesi", *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı - VII/Faizsiz Finans ve Tasarruf Sistemleri ile İlgili Güncel Uygulamalar*, ed. Fatih Mehmet Aydın - Mustafa Çakır (Ankara: DİB Yayınları, 2019), 43-44.

⁸ Bazı sektör temsilcilerinin kira yardımlı sistemi tercih etmedikleri ve bunu da bilinçli şekilde yaptıkları ifade edilmektedir. Bk. Kaya, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar Üzerine", 43.

hükme doğrudan etki ettiği düşünülmektedir. “...Grubun ay sayısı ile müşteri sayısının eşit olması zorunlu değildir..., Cayma veya fesih hakkının kullanımı dolayısıyla müşteri sayısı bu oranın altına düşen gruplarda şirket kendi özkaynaklarını kullanarak asgari müşteri sayısını tamamlar...”⁹ Bu maddeye göre organizatör şirket gerekli durumlarda gruba bir nevi yatırımcı vasfıyla dahil olabilmektedir.

2.1.2. Çekilişli Yöntemlerle İlgili Fıkhi Görüşler

Çekilişli yöntem aracılığıyla TFS'den yararlanmayla ilgili görüş beyan eden İslam hukukçuları iki grupta ele alınabilir. Bunlar; sistemin mutlak olarak caiz olduğunu beyan edenler, mevcut işleyişin meşru bir sistem olmadığını savunanlardır. Her iki görüş sahipleri de belirli düzenlemelerin gerekli olduğu hususunda ittifak halindedirler. Buna mukabil çekilişli sistemin caiz olmadığını beyan edenlerin teklifleri tabiiyle daha radikaldir.

a. TFS Çekilişli Yöntemlerin Caiz Olduğu Görüşü: Sistemin lehine cevaz görüşünde olanlar her ne kadar neticede aynı sonuçlara ulaşırlar da gerek temel hareket noktaları gerekse yöntemleri açısından farklıdır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla yazılı ve gerekçeli bir şekilde TFS'nin meşru bir finansman yöntemi olduğu kanaati ilk olarak Abdullah Kahraman ve Hasan Hacak tarafından açıklanmıştır. Onlar yatırımcı ve şirket arasındaki finansal ilişkiyi ortaklık (müşaraketü'l-mutenâkisa) temelinde ele alırlarken tek bir akit bağlamında sistemin tanımlanamayacağını da ifade ederler. Grup içerisinde olanlar ödedikleri aylık taksit oranında diğer grup üyeleri için satın alınan varlığa ortak olurlar ve birbirlerinin vekili olarak kabul edilirler. Bu iştirak miktarı, çekilişten ilk çıkan için de yatırdığı taksitlerin toplam miktara oranla sınırlı olduğu halde bazı konut temini uygulamalarında bu yatırımcı diğer ortaklara ödenmek üzere kira vermektedir. Sistemin devamını sağlayan şirket ise tüm tarafların vekili olarak kabul edilir ki işin başında grup üyelerinden tahsil ettiği organizasyon ücreti vekalet ücretidir. Dolayısıyla grup sayısının doldurulmadığı durumlarda TFS firması sisteme hem kendi öz sermayesi ile dahil olmakta hem de grup üyelerini bir arada tutan vekil vasfını haiz tüzel kişilik olarak bulunmaktadır.¹⁰

⁹ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 17/3.

¹⁰ Abdullah Kahraman, “Bir Faizsiz Finansman Yöntemi Olarak Müşarake Akdi ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Sistem (Elbirliği Sistemi Örneği)”, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, ed. H. Mehmet Günay vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 77-78; Hacak, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi (Elbirliği Finansman Sistemi

Çekilişli yöntemin cevazı yönünde görüş beyan edenlerden bir diğer grup ise taraflar arasında kurulan hukuki ilişkinin ivaz şartlı hibe olmasından hareket ederler. Bu görüşe göre grup üyeleri birbirlerine ödeme yaparken bu ödemeleri hibe/bağış olarak gerçekleştirirler. Ancak bu hibeye karşılık tüm grup üyeleri birbirine karşılıklı sorumluluk yüklerler. Bu sorumluluk TFS'nin yapısı gereği konut, işyeri veya taşıt satın alma şeklinde tezahür eder. Böyle bir akitte taraflar arası ilişkinin sarf yahut karz akdi olduğu yönündeki kanaatin isabetli olmadığı belirtilmekte, bilakis akdin ivaz şartlı hibe olduğu ve bu akdin meşru akitlerden olduğu klasik fıkıh eserlerindeki görüşler perspektifinden temellendirilmektedir. TFS şirketi ise organizatör olup aldığı ücret organizasyon masraflarına ve emeğine mukabildir.¹¹

Bir diğer cevaz görüşü TFS şirketiyle müşteriler sipariş sözleşmesi (selem yahut istisna) yaptıkları kanaatine dayanmaktadır. Selem veya istisna akitleri bilindiği üzere siparişe dayalı sözleşmeler olduğu için üyeler organizatör şirkete temin etmek istedikleri varlığı kendi içlerinde belirledikleri fiyattan sipariş ederler. Şirket de bunları belirli periyotlarla teslim eder. Bu görüşün kime ait olduğu konusunda net bir bilgi söz konusu değildir. Ancak çalışmalarda bu görüş üzerinde durulmakta, lehte ve aleyhte görüşler beyan edilmektedir. Takdir edilmedir ki bu görüşün bir varsayımdan ibaret olduğu düşünülse bile fıkıh mükteşebatının zenginliği açısından değerlendirilip tartışmaya açılmış olması son derece önemlidir.¹²

Ebubekir Sifil tarafından yapılan değerlendirmeye göre çekilişli sistem de dahil olmak üzere tüm TFS şirketleriyle kurulan ilişkiler İslam borçlar hukukunda isimleri zikredilen herhangi bir tip akdin kapsamına girmeyip mürekkep yeni bir akitir. Bu akit vekalet ve icare akitlerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu akitlerin şartlarına riayet edilmesi kaydıyla gerçekleştirilen akdin caiz olduğu ifade edilebilir. Ona göre yatırımcılar TFS şirketine sözleşme konusu varlığı temin

Üzerinden)", 96-97; Hasan Hacak, Abdullah Kahraman ve Tahsin Özcan'ın da onayıyla yayınlanan icazet belgesi için bk. Eminevim, "İcazet Belgelerimiz" (25 Şubat 2018).

¹¹ Konuyu Mehmet Talu'dan aktaran çalışma için bk. Murat Kumbasar, "Ev Sahibi Olmak ve Eminevim Örneği", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (Nisan 2016), 160-166; Ergüven, *TDFS İçin İslami Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi*, 51; Ayrıca bk. Kaya, "Günümüz Konut Finansman Teknikleri", 664; Birsin - Ötegeçeli, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi", 102-105; İbrahim Polat, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliği) Sisteminin Fıkhi Analizi* (İstanbul: FSMVakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 30-31.

¹² Süleyman Kaya, "Faizsiz Finans İlkeleri ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Dair Öneriler", *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, ed. H. Mehmet Günay vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 664.

etmesi şartıyla umumi bir vekalet sözleşmesi yapar, kurum ise müvekkillerin lehine olacak şekilde fon toplamaya başlar ve bu fonlarla gerekli satın alımı yapar. Tabiatıyla bu varlık tüm iştirakçilerin ortak malı olup kendi iç işleyişi itibarıyla vekil şirket bu varlığı belirli süreliğine ortaklardan çekilişle belirlediği birine kiralar. Kira bedeli henüz talep ettiği varlığa ulaşamamış ortaklara yardım olarak kullanılır. Neticе olarak tüm iştirakçiler talep ettikleri şeylere ulaşınca işin başında yapılan akit nihayete erer.¹³

b. TFS Çekilişli Yöntemlerin Caiz Olmadığı Görüşü: 2015 ve 2016 yıllarında hazırladığı çalışmalarla sistemi tanıtan ve problemlerine işaret eden Süleyman Kaya, şirket ve yatırımcılar arasındaki hukuki ilişkinin karz temelinde ele alınması gerektiğini ifade eder. Sistemin ilk örneklerinde daha küçük varlıkların finansmanı sağlandığı için genellikle bu yöntem grup içerisinde kalınmakta iken konut yahut işyeri gibi taşta göre daha yüksek finansman ihtiyacı olan varlıkların temininde grup dışına çıkmaktadır. Dolayısıyla burada şirketle yapılan akit sırf yardımlaşma değil finansal bir ilişkidir. Ayrıca şirketin aldığı organizasyon ücreti emlakçıların danışanlarından aldığı gibi vekâlet ücreti olarak da değerlendirilemez. Zira şirket bireylere emlakçıların yaptığı şekilde konut yahut işyeri bulma hizmeti de sağlamamaktadır. Çünkü yatırımcılar satın almak istedikleri varlığı kendileri bulurlar ve şirketten bu varlığı satın almak üzere finansman elde ederler. Süleyman Kaya sistemin fıkhi açıdan caiz olmama yönündeki görüşlerini birtakım hukuki ve iktisadi gerekçelerle teyit etme yoluna gider. Ona göre sistem bazı araştırmacıların yahut şirketlerin beyanları üzere katılım bankaları aracılığıyla gerçekleştirilen teminlerden daha cazip değildir. Zira şirkete yatırılan tasarruflar müşteriler lehine değerlendirilmekte bilakis şirket tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca sistem yürütücüsü şirketler henüz BDDK gibi bir üst kurul tarafından denetlenmediği gibi TMSF'nin banka mevduatlarının belirli bir oranını zararlara karşı teminat altına alması şeklinde bir güvenceye de sahip değildir. Dolayısıyla ilgili şirketlerin bu iki perspektiften de değerlendirilmesi gerekmektedir.

Süleyman Kaya ilk çalışmasında dile getirdiği fıkhi sakıncaları özet şekilde ikinci çalışmasında da gündeme getirdikten sonra bunların telafi edilmesiyle ilgili önerilerde bulunmaktadır. Çekilişli sistemlerle ilgili önerilerini Kaya üç başlık altında değerlendirmektedir: (I.)

¹³ Sifil'in değerlendirmeleri için bk. Ergüven, *TDFS İçin İslami Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi*, 67-68.

Paranın Fazla Fon Oluşmayacak şekilde Toplandığı ve Enflasyon Farkının Ödemelere Yansıtıldığı Çekilişli Sistem, (II.) Paranın Fazla Fon Oluşmayacak şekilde Toplandığı ve Tüm Müşterilerin Aynı Ürünü Satın Aldığı Çekilişli Sistem, (III.) Paranın Fazla Fon Oluşacak şekilde Toplandığı Çekilişli Sistem: Vekalet-Müşâreke-Murabaha. Görüldüğü üzere ilk iki sistemin fon fazlası olmayacak bir yapıda olması önerilmektedir. Böylelikle sisteme dahil olan tüm finansal varlıklar müşterilere dağıtılmaktadır. İlk sistemde ödemeler enflasyona endeksli olduğu için kira yardımı adıyla ek bir ödemeye ihtiyaç bulunmamaktadır. Ayrıca sistem organizatörü şirketin aldığı ücret de artık vekalet ücreti olarak değerlendirilebilir. Üçüncü öneride ise şirket ve müşteriler arasındaki ilişki yardımlaşmadan ziyade ticari bir sözleşme olup İslam borçlar hukukunda detaylı şekilde beyan edilen tip sözleşmelerin şartlarına riayet edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

2.1.3. Çekilişsiz Yöntemlerin İşleyişi

TFS şirketlerinin müşterilere sunduğu finansman önerilerinden bir diğeri de çekilişsiz yöntemlerdir. Çekilişsiz yöntemlerde vade ortası yöntem ile peşinatlı erken teslim olmak üzere iki farklı uygulama bulunmaktadır.

a. Vade Ortası Yöntemin İşleyişi

Temini talep edilen varlığın teslim zamanıyla ilgili bilinmezlik içermemesi ve müşterinin peşinat yatırma zorunluluğunun olmaması vade ortası yöntemini avantajlı kılmaktadır. Buna göre peşinatı olmayan müşteri total miktarını belirlediği varlığı ödeyebileceği aylık taksit miktarına göre aylara bölmektedir. Toplam ay sayısının ortasından bir ay sonra TFS şirketi yatırımcının talep ettiği varlığı satın alması için gerekli tüm meblağı ödemektedir. Bu sistemde herhangi bir grup yapısı olmadığı için vade ortası yöntemi tercih eden yatırımcının talebi ya diğer sistem kayıtlılarının fonlarından ya da şirketin kendi fonlarından temin edilir. Tabiatıyla aynı şekilde şirket, vade ortasına kadar bu yatırımcının fonlarını diğer yatırımcıların taleplerinde yahut doğrudan şirket için kullanmaktadır.¹⁴ Ancak bu husus yeni çıkan yönetmeliğe göre net bir hal kazanmıştır. Yatırımcıların TFS şirketine yatırdığı bireysel tasarruflar ile şirketin tasarruflarının ayrı havuzlarda

¹⁴ Kaya, "Günümüz Konut Finansman Teknikleri", 672; Koç - Çekin, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi: İşleyiş, Değerlendirme ve Tasarım", 13; Hacak, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi (Elbirliği Finansman Sistemi Üzerinden)", 97-98; Birsin - Ötegeçeli, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi", 99.

tutulması ve birbirine karıştırılmaması zorunlu hale getirilmiştir.¹⁵ Konuyla ilgili yönetmelik maddesi şu şekildedir: “*Tasarruf fon havuzunda biriken tutarların tutulduğu hesaplar, şirketin kendi hesaplarından ayrılır.*”¹⁶ Ancak gerekli durumlarda şirket kendi öz sermayesini yatırımcı vasfıyla müşterilerin hesabına dahil edebilmektedir. Tüm TFS yöntemlerinde olduğu gibi şirket bu yöntemde de yatırımcıdan organizasyon ücreti almaktadır.

b. Peşinatlı Erken Teslim Yöntemi

Talep ettiği varlığı çekilişli ve vade ortası yöntemdeki teslim sürelerine göre erkenden elde etmek isteyen yatırımcı şirkete ödeyeceği peşinat miktarıyla bu arzunu gerçekleştirebilir. Yatırımcının şirkete ödediği peşinat miktarına göre teslimat daha erkene alınmaktadır ki bu durum erken teslim yöntemini cazip hale getirmektedir. Toplam finansman miktarına, vade süresine ve tabi ki peşinat miktarına göre teslimat tarihi net olarak belirlenmektedir. Yatırımcı teslimat vadesine kadar ödemelerine devam eder ve talep ettiği finansal varlığın toplam tutarı için eksik kalan miktar TFS tarafından tamamlanır. Bir diğer çekilişsiz yöntem olarak piyasaya sunulan bu finansman yönteminde de vade ortası sistemde olduğu üzere herhangi bir grup yardımlaşması söz konusu olmadığı için eksik kalan tutar ya sistemden farklı yöntemler aracılığıyla faydalananlardan elde edilen fazla fonlardan ya da şirketin özkaynaklarından tamamlanır. Ayrıca çekilişli yöntemlerde olduğu şekliyle kira yardımı gibi ek bir ödeme de gündeme gelmemektedir.¹⁷

2.1.4. Çekilişsiz Yöntemlerle İlgili Fıkhi Görüşler

Çekilişsiz yöntemlerle ilgili fıkhi görüş beyan eden araştırmacılar genellikle vade ortası yöntemden hareket etmektedirler. Onlara göre peşinatlı erken teslim yöntemi ise vade ortası teslim yöntemiyle mahiyet itibarıyla aynıdır. Nitekim her iki yöntemde de aynı yöntemi tercih eden yatırımcılardan öte genel olarak sistemdeki fonlar üzerinden bir finansman söz konusudur.

¹⁵ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 15/2-c.

¹⁶ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 23/5.

¹⁷ Koç - Çekin, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi: İşleyiş, Değerlendirme ve Tasarım”, 19; Aydın, “TDFS ve Fıkhi Açından Değerlendirilmesi”, 47; Ergüven, *TDFS İçin İslami Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi*, 27-28.

a. Çekilişsiz Yöntemlerin Caiz Olduğu Görüşü

Çekilişli yöntemlerde olduğu üzere çekilişsiz yöntemlerin cevazı yönünde görüş beyan eden Hasan Hacak, esasında sistemin problemlili olduğunu da zımnen kabul etmektedir. Ancak buna rağmen sistemin mevcut haliyle yatırımcının ödemeleri ve teslimat zamanı şirketin yatırımcıya yaptığı ödeme yardımlaşma esasına göre herhangi bir problemi haiz değildir. Fakat o bazı düzenlemeler neticesinde sistemin fıkhi açıdan daha sağlıklı bir yapıya oturacağını belirtir. Bu düzenlemeler şu şekildedir: Üyeleri TFS'ye kaydolurken sistem yürütücüsü şirkete vekalet vermesi gerektiği ve bu sayede şirketin vekâlet ücretini hak ettiğini ifade eder. Şirket yetkilileri yatırımcıdan aldığı bu vekalet doğrultusunda yatırımcının fonlarının onun lehine olacak şekilde sisteme kayıtlı yatırımcıların taleplerini karşılamak üzere başka bir kurum veya şahısla mudârabeye akdi yapar. Aynı şekilde çekilişsiz yöntemde kayıtlı bu yatırımcının talebi de aynı fonlardan temin edilir. Tabiatıyla mudârib vasfıyla şirket elde edilecek total kardan yatırımcılardan daha fazla bir oran alabilir. Böylelikle yürütücü için yaptığı iş cazip hale gelir. Bu öneriden başka ikinci bir öneriye göre çekilişsiz sistem yatırımcıları kendi içlerinde finanse etmektedir ki buna göre yatırımcılar kira ve diğer bazı ek ödemeler yapmamalıdır. Böylelikle karşılıklı bir ortaklık söz konusu olur.¹⁸

410 | db

Bir diğer cevaz görüşü ise ivazlı hibe anlayışına dayanmaktadır. Bu görüş sahipleri ödemelerin hibe/bağış olarak kabul ederler. Şirket ise sistem yürütücüsü olup aldığı ücret, yaptığı birçok masrafa mukabil olarak ödenmektedir.¹⁹ Bazı görüş sahipleri bu yöntemin tamamen karz-ı hasene dayandığını belirtirler. Sisteme önce giren yatırımcılar ile sonra girenler arasında karşılık borç verme işlemi söz konusudur

¹⁸ Hacak, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi (Elbirliği Finansman Sistemi Üzerinden)", 98-99; Hasan Hacak, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar", *Güncel Dini Meseleler İstisare Toplantısı - VII/Faizsiz Finans ve Tasarruf Sistemleri ile İlgili Güncel Uygulamalar*, ed. Fatih Mehmet Aydın - Mustafa Çakır (Ankara: DİB Yayınları, 2019), 99-102; Çekilişli yöntemin cevazı yönünde görüş açıklayan Kahraman, çekilişsiz yöntemlerle ilgili sarıh açıklamalar yapmamaktadır. Kanaatimizce çekilişli yöntemde cevaz veren anlayış benzer gerekçelerle zaten çekilişsiz yöntemde cevaz verir. Detaylar için bk. Kahraman, "Bir Faizsiz Finansman Yöntemi Olarak Müşâra Akdi ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Sistem (Elbirliği Sistemi Örneği)", 76-79; Aydın, "TDFS ve Fikhî Açısından Değerlendirilmesi", 67; Hacak, Kahraman ve Özcan'ın vade ortası yöntemle ilgili fıkhi uygunluk görüşleri için bk. Eminevim, "İcazet Belgelerimiz" (25 Şubat 2018).

¹⁹ Kumbasar, "Ev Sahibi Olmak ve Eminevim Örneği", 160-166; Ergüven, *TDFS İçin İslâmî Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi*, 51; Ayrıca bk. Kaya, "Günümüz Konut Finansman Teknikleri", 664; Polat, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliği) Sisteminin Fikhî Analizi*, 30-31.

ki herhangi bir fark ödenmeksizin bedeller eşit şekilde yatırımcılar arasında tebadül eder.²⁰

Hayreddin Karaman'ın çekilişsiz sistemlerle ilgili tespit edebildiğimiz tek yazılı izahı, sistemi karşılıksız borç olarak değerlendirdiği şeklindedir. Bu değerlendirmesinde en çok üzerinde durduğu husus yatırımcıların sisteme ödediklerinden fazla bir bedel almamaları ve şirketin herhangi bir şekilde yatırımcılara kendi öz sermayesini kullandırmamasıdır. Böyle olması halinde çekilişsiz sistemin caiz olacağı ve şirketin organizasyon ücreti alabileceğini beyan etmektedir.²¹ Değerlendirme başlığında izah edileceği üzere, mevcut uygulamanın Karaman'ın ileri sürdüğü şartlarla mutabık olmadığı söylenebilir.

b. Çekilişsiz Yöntemlerin Caiz Olmadığı Görüşü

Çekilişsiz yöntemin meşru bir finansman yöntemi olmadığını ifade eden araştırmacıların ortak noktası müşteriler arasındaki hukuki ilişkinin karşılıklı menfaat içeren karz olmasıdır. Menfaat içeren borçların ribâ olduğu şeklindeki naslara ters düşmektedir. Nitekim yatırımcılar sisteme belirli miktarda karz vermekte ancak vade ortasında önceden ödediği miktara ilaveten sistemden daha fazlasını tekrar borç/karz almaktadır. Sistem içerisinde bu ilave miktarı karşılayan ise genellikle şirket öz sermayesidir. Dolayısıyla şirketin işin başında organizasyon ücreti adıyla tahsil ettiği miktar bu borca karşılık gelmektedir. Ayrıca şirket yatırımcıların bu fonlarını farklı şekillerde nemandırmakta olup bu fazlalığı yatırımcılara yansıtmamaktadır. Neticede sistemin mevcut haliyle caiz bir yapıda olduğu ifade edilememektedir.²²

Bu haliyle sistemin caiz olmadığını ifade eden Süleyman Kaya, çekilişsiz sistemler içerisinde değerlendirilmesi gereken bir model önermektedir. Mudârabe-Murabaha başlıklı bu öneriye göre, vade tarihine kadar yatırımcıyla şirket arasında mudârabe sözleşmesi, talep edilen varlığın temini esnasında ise murabaha sözleşmesi yapılmaktadır. Şirket yatırımcıdan elde ettiği fonlardan mudârabe akdi çerçevesinde işletmekte ve elde ettiği kârdan belirli bir oranı yatırımcıya yansıtmaktadır. Daha sonra elde bulunan bedeli peşinat kabul etmek suretiyle

²⁰ Kaya, "Günümüz Konut Finansman Teknikleri", 672.

²¹ Hayreddin Karaman, "Faize Girmeyin Demek Yetmiyor, Alternatif Göstermek Gerekıyor", *Elbirliği Dergisi* 9 (2011), 18.

²² Kaya, "Günümüz Konut Finansman Teknikleri", 672-673; Birsin - Ötegeçeli, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi", 104; Polat, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliği) Sisteminin Fıkhi Analizi*, 70.

talep edilen varlığı peşin satın alıp yatırımcıya belirli bir kâr ilave ederek vadeli satmak şeklinde murâbaha gerçekleştirilir.²³

Çekilişli ve vade ortası sistemlerin fıkhi durumuyla ilgili yukarıda belirtilen hükümler tabiatıyla Resmî Gazete’de yayınlanan yönetmelikten öncedir. Bu aşamada çalışmamızın TFS bünyesinde icra edilen farklı yöntemlerin hükmüyle ilgili kanaati hem yönetmelikle yapılan düzenleme çerçevesinde hem de daha önce ifade edilen fıkhi hükümlerin değerlendirilmesi bağlamında yapılacaktır.

2.1.5. Değerlendirme

Görüldüğü üzere TFS şirketlerinin müşterilerine sunduğu finansman yöntemleri, ortaklık (mudârabe, müşârahe; tâmme, mütenakısa), ivaz şartlı hibe ve karz-ı hasen akitleri temelinde değerlendirilmiştir. Biz ise değerlendirmelerimizi bu perspektiften yapmaktan ziyade sistemin kanun ve yönetmelikteki tanımlamaları üzerinden yürütmeyi planlıyoruz. Tabiatıyla ilgili değerlendirmelerin olumlu yahut olumsuz yönlerine işaret edilecek olmakla beraber derinlikli tahlillere yer verilmeyecektir. Buna göre TFS şirketleri ile yatırımcılar arasındaki ilişki yukarıda ismi zikredilen akitlerden birinin kapsamına girip girmediği araştırılmalıdır. Bu kapsamda Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında 39/A maddesinin 1. fıkrasında tasarruf finansman sözleşmesinin kapsam ve mahiyeti ile kurulduğu zemin şöyle tanımlanmaktadır:

*“Tasarruf finansman sözleşmesi, belirli bir tasarruf tutarı ve dönemine bağlı olarak önceden belirlenmiş koşulların gerçekleşmesi şartıyla konut, çatılı iş yeri veya taşıt edinimi için müşteriye finansman kullanma hakkı veren, şirkete ise **müşteriye ait birikmiş tasarruf tutarını yönetme, geri ödeme ve finansman kullandırma yükümlülüğü ile organizasyon ücreti alma hakkı veren, faizsiz finansman esaslarına göre düzenlenen sözleşmedir.**”²⁴*

Görüldüğü üzere TFS şirketlerinin yatırımcılarla yaptığı sözleşmeler ‘...faizsiz finansman esaslarına göre...’ kaydı konulmak suretiyle belirli meşru bir zemine çekilmek istense de bütünüyle finansman temini üzerine kuruludur. Kanaatimizce hem kanun hem de yönetmelik

²³ Kaya, “Faizsiz Finans İlkeleri ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Dair Öneriler”, 49; Kaya, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar Üzerine”, 113-114; Aydın, “TDFS ve Fikhî Açıdan Değerlendirilmesi”, 68-69; Mustafa Evli, “El Birliği Sistemleriyle Ev Almaya Emin miyiz?” (Erişim 19 Ekim 2021).

²⁴ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu, No. 39/A-1; Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 16/1.

hükümleri gereği TFS şirketlerinin müşterisiyle olan ilişkilerinde sadece finansman temin ve tedarik işlemleri söz konusudur. Her ne kadar araştırmacılar yapılan işlemleri içerdiği lafızlardan öte manalara yani akdin hedeflediği amaçlara yoğunlaşarak²⁵ İslam borçlar hukukunda beyan edilen tip sözleşmelerden birine yahut bu sözleşmelerden mürekkep akitler kapsamına dahil ederek hüküm beyan etseler de esasında TFS işlemlerinin mahiyeti onların bu görüşlerini teyit etmemektedir. Dolayısıyla müşterinin TFS şirketi aracılığıyla yaptığı belirli bir miktar tasarruf etmesi ve bu tasarruf süresinin belirli bir dönemde yatırdığı toplam miktardan daha fazlasını temin etmesi gündeme gelmektedir. Finansman temini ifadesiyle de akla ilk olarak karz akdi gelir ki bu akit teberru türü bir akit olup taraflardan herhangi birine herhangi bir fayda sağlanması nasta²⁶ ribâ olarak ifade edilmektedir.²⁷ Dolayısıyla TFS içerisindeki şirket sözleşmelerinde kuruluş ve devam itibarıyla ne ortaklık ne de ivaz şartlı hibe söz konusudur. Netice olarak kanun ve yönetmelik perspektifinden bakıldığında sistemin fıkhi açıdan mahzurlu olduğunu düşündüğümüz ve düzenlenmediği takdirde problem teşkil etmeye devam edecek hususlar şunlardır:²⁸

1. Hem çekilişli hem de hem çekilişsiz yöntemlerde TFS şirketinin rolü sadece organizatörlük olmalıdır. Bunun dışında sistemde tedavül eden fonların birleşik olması yahut ayrılmasının herhangi olumlu bir sonuç doğurması mümkün değildir. Aksi takdirde organizasyon ücreti adıyla ödenen bedel karz akdindeki karşılıksız fazlalık şeklinde ribâ olarak değerlendirilecektir.

²⁵ Araştırmacıların konuyla ilgili kanaatlerinin dayanağı şu genel kuraldır: “Ukûdda i’tibâr makâsîd ve me’âniyedir. Elfâz ve mebâniye değıldir.” Detaylar için bk. *Mecelle-i ahkâm-ı adliyye* (İstanbul, 1979), No. 3; Ali Haydar Efendi, *Dürrerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (İstanbul: DİB Yayınları, 2017), 1/45-48.

²⁶ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 5/571-574.

²⁷ Mezhepler bu tür bir işlemin faiz olduğu konusunda ittifak halindedir. Detaylar için bk. Ebû Bekr Alâuddîn b. Mes'ud el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 7/395; Muhammed Emin b. Ömer ed-Dımaşkı İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1992), 5/166; Takiyyüddîn Ali b. Abdilkâfi es-Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû' şerhi'l-Mühezzeb* (Kahire, 1344), 11/240; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs el-Karâfî, *ez-Zahîra* (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1994), 5/231; Muhammed b. Ahmed Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meâni'l-Minhâc* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 4/390; Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Muğni*, thk. Abdulfettâh el-Hulvî, Abdullah et-Türki (Riyad: Dâru Âlemi'l-kütüb, 1997), 6/436.

²⁸ Benzer endişeler için bk. Birsin - Ötegeçeli, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi”, 105-109; Aydın, “TDFS ve Fıkhi Açından Değerlendirilmesi”, 68-69; Polat, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliğı) Sisteminin Fıkhi Analizi*, 157-158.

2. TFS şirketinin kendi özkaynakları ile dahil olmadığı çekilişli sistemlerde, talep ettiği varlığa ilk aylarda sahip olan yatırımcıların ödediği kira yardımı, tıpkı organizasyon ücretinde olduğu gibi karz karşılığı ödenmiş bir fazlalıktır. Bu da çekilişli sistemleri sakıncalı kılmaktadır. Şayet çekilişli sisteme vade ortasında TFS şirketi kendi öz sermayesi ile dahil olursa ve işin başında organizasyon ücreti tahsil etmişse bu takdirde de ribâ probleminin devam edeceği açıktır.²⁹

3. Diyelim ki şirket ve fon sahipleri arasında bir ortaklık sözleşmesi var ve taraflar bu ortaklık neticesinde belirli işlemler yapmaktadır. Böyle bir tasavvurda neredeyse tüm ortaklık sözleşmelerinin iç içe geçtiği ve tarafların rollerinin karıştığı görülmektedir. Şirketin zimmine tevdi edilen fonların değerlendirilmesi ve bunların kime hangi oranda yansıtılacağı hususu kapalıdır. Dolayısıyla lafızlardan öte manalara itibar edilse bile ortaklık sözleşmesinin tüm gerekleri hakkıyla ifa edilememektedir. Netice itibarıyla bu hususun yönetmelikte yapılacak yeni düzenlemelere konu edilebileceği ön görülmektedir. Mevcut haliyle ilgili problemin süreceği açıktır.

414 | db

Sistemle ilgili çalışmalarda hiç dile getirilmeyen bir problemin bu aşamada ifade edilmesi son derece önemlidir. Çekilişli yönetime kayıtlı müşterilerin taksit sayıları her ne kadar aynı olsa da herkesin satın aldığı varlığın (konut, taşıt vs.) piyasa değeri ve satış fiyatı birbirinden farklıdır. Dolayısıyla aylık ödemeler de farklı olması gerekecektir. Eğer sistem çekirdek uygulamada olduğu gibi çalışsa herkesin yatırdığı ve aldığı bedeller eşit olacaktı. Aksi takdirde eşitlik sağlamazdı. Gündeme getirdiğimiz problemi bir örnekle açıklayacak olursak: beş kişiden oluşan bir grup tasavvur edelim. Dolayısıyla taksit sayıları da beş olacaktır. Bu grup üyelerinin almak istedikleri ev fiyatları da 500.000, 500.000, 600.000, 750.000 ve 1 milyon (TL) olsun. Taksitleri sırayla 100.000, 100.000, 120.000, 150.000, 200.000; böyle bir gruptan elde edilecek toplam aylık gelir de 670.000 olur. İşte bu aşamada kura sonucunda çıkacak kişiye göre problemler meydana gelir. Söz gelimi kura 750.000 TL'lik konut isteyen kişiye çıkarsa toplanan miktar 80.000 TL eksik kalır. Eksik kalan miktar ise kuvvetle muhtemel şirket tarafından finanse edilir. İşte burada şirket özkaynakları ile tasarruf fon hesaplarının gerçekten ayrılabilme imkanı tartışmaya açılacaktır. Tabiatıyla tüm aylar bitince şirketin fazladan verdiği para geri gelecek olsa da hesaplar arasında para transferi muhakkak olacaktır ki şirketin konumu gereği ve işin başında aldığı organizatörlük ücreti sebebiyle

²⁹ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 17/3.

problemler devam edecektir. Kura sonuçlarının farklı kişilere çıkması neticesinde farklı problemlerin doğacağı ise izahtan varestedir.

2.2. Kendi İç Yapısı İtibariyle TFS

TFS şirketlerini fikhî açıdan inceleyen çalışmaların ortak özelliği yatırımcıların finansman talepleri çerçevesinde konuyu ele almalarıdır. Her ne kadar yer yer şirketlerin bünyesinde tutulan fonlar hakkında bazı hususlar gündeme gelse de bunlar genellikle diğer konulara göre daha kısıtlı incelenmiştir. Mevcut çalışmalarda bu boşluğu doldurmak için, sistemde işlem yapan şirketlerin gerek yatırımcı fonları gerekse kendi sermayelerini nemalandırma/değerlendirme yöntemleri incelenecektir.

2.2.1. TFS Fonları ve Kullanım Alanları

TFS'de, bu alanda faaliyet gösteren şirketlerin kendine ait sermayeleri ve bu şirketler aracılığıyla sistemden finansman talep eden müşterilerin sisteme yatırdığı fonlar bulunmaktadır. Yatırımcıların şirkete ödediği peşinat tutarları, finansman öncesi tasarruflar, finansman sonrası taksitler ve organizasyon ücretleri TFS şirketlerinin başlıca fonlarıdır.³⁰ Tabiatıyla bu fonların bir kısmı şirketin özkaynaklarına aktarılırken büyük bir kısmı ise sisteme kayıtlı yatırımcıların finansman talebini karşılamak üzere kullanıldığı ifade edilebilir. Ancak gerçekte durum tam olarak bu şekilde yürütülememektedir. Zira kimi yatırımcı grupları her ne kadar birbirlerini finanse etseler de herhangi bir gruba dahil olmadan çekilişsiz yöntemleri tercih eden müşterilerin fonları sistemde tutulabilmektedir. Dolayısıyla bu fonların TFS şirketi bünyesinde bulundurulma ve değerlendirme ilkeleri merak konusudur. Esasında hukuki düzenleme öncesi birtakım kapalılıklar olsa da mevcut düzenleme ile bu fonlarla ilgili kapalılık giderilmiş, belirli kurallarla tarafların finansal ilişkileri kurallara bağlanmıştır.

Bu kuralların bir kısmı taraflar arası ilişkilerde meydana gelmesi muhtemel suiistimallerin önüne geçmek ticari ve iktisadi hayatın sekteye uğramasını engellemek³¹ ile belki birtakım fikhî mahzurların önüne geçmek olduğu düşünülmektedir. Çalışmamız açısından mülhaza edildiğinde fikhî açıdan önemli olduğunu düşündüğümüz

³⁰ Ali Öztürk, "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Fon Fazlası Varlıkların Değerlendirilmesi", *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, ed. H. Mehmet Günay vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 60-61.

³¹ Ticari ve iktisadi bu düzenlemeler ya şirketin yatırımcılar dışında fon toplaması ya da tasarruf fon hesabına kayıtlı yatırımcılara kullanacağı fonların yönetimi ile ilgilidir. Örnek düzenlemeler için bk. Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 22/1-2, 5-6.

düzenlemelerin değerlendirilmesi önceliklidir. Kanaatimizce bu kural-
ların fıkhi açıdan en mühimi yatırımcılara ait fonların tutulduğu tasarruf
fon havuzu hesapları ile şirketin özkaynaklarına ait hesapların bir-
birinden bağımsız hale getirilmiş olmasıdır.³²

Bağımsız hale getirilen hesaplardaki fonların kullanımı ve değer-
lendirilmesi ile ilgili yapılan düzenlemelerin temelinde tarafların
menfaatini korumak olduğu görülse de belki fıkhi bir kaygı olduğu da
düşünülebilir. Nitekim yatırımcıların talep ettiği varlıkların temininin
yardımlaşma usulüyle yürütülmesi ve şirket özkaynaklarının bu yar-
dımlaşma sistemine dahil edilmemesi gibi önemli gerekçelerle bu
madde yönetmeliğe dahil edilse de bir başka maddeyle fonların yer yer
iç içe geçtiği yahut geçebileceği de söz konusu olmuştur.³³ Bir diğer ta-
birle yönetmelik, şirket özkaynakları ve tasarruf fon havuzları birbi-
rinden tamamen bağımsız hale getirmeyi başaramamıştır. TFS şirket-
lerinin fon fazlası finansal varlıkların kullanımı konusunda düzenleme
öncesi ve sonrasındaki politikaları oldukça önemlidir. Nitekim konu
bazen hakkıyla değerlendirilememiş bazen de sadece öneri olarak kal-
mıştır.

416 | db

Düzenleme öncesi tasarruf fon havuzu ile şirketin özkaynakları-
nın iç içe geçtiğini ifade etmiştik. Bu çerçevede şirket özkaynaklarını
oluşturan sermaye ve bunu takviye eden organizasyon ücretleri yatı-
rımcıları finanse etmek üzere kullanılmaktadır. Bunun dışında şirketle
yatırımcılar arasında açık bir düzenleme yapılmadığı için şirket bu
kaynakları herhangi bir kısıtlama olmaksızın kullanabilmektedir. Do-
layısıyla şirketlerin bireysel tercihleri ve ticari çıkarları devreye gir-
mektedir ki bu çerçevede herhangi bir denetim ve sınırlamanın olma-
yışı oldukça problemlidir. Nitekim şirketin ortak havuzdaki fonları
hem meşru hem de gayrimeşru yatırım araçlarında kullanması imkân
dahilindedir. Burası biraz daha açılacak olursa: meşru yöntemler ara-
sında TFS şirketlerinin bireysel ticari faaliyetleri ile katılım bankacılığı
yatırım enstrümanları zikredilebilir. Konvansiyonel iktisat enstrü-
manlarından vadeli mevduat hesapları, repo, vadeli işlemler ve opsi-
yon piyasaları (VİOP), forward ve swap sözleşmeler ise gayrimeşru ya-
tırım araçları olarak ifade edilebilir. Her ne kadar somut bir veri ışı-
ğında TFS şirketlerinin gayrimeşru yöntemleri kullandıkları ifade

³² Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 15/2-c.

³³ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yö-
netmelik, No. 17/3 Bu maddelerin tam metni şu şekildedir: "...Cayma veya fesih hakkının
kullanımı dolayısıyla müşteri sayısı bu oranın altına düşen gruplarda şirket kendi özkaynak-
larını kullanarak asgari müşteri sayısını tamamlar..."

edilemese de yasal olarak bu yöntemleri kullanmadıklarını söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla şirketlerin fonları nasıl kullanacağı ve değerlendireceği hususunda bir düzenleme yapılması önemli ve zaruri görülmektedir.

TFS ile ilgili 2021 yılı nisan ayında yapılan hukuki düzenleme sonrasında bir önceki paragrafta gündeme getirilen sakıncaların dikkate alındığı görülmektedir. Buna göre tasarruf fon havuzundaki fonları sadece faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmelidir. Hem kanunda³⁴ hem de yönetmelikte³⁵ belirtilen bu hükmün detayları yönetmelikte şu şekilde geçmektedir:

“Tasarruf fon havuzunda toplanan tutarlar; a) Hazine ve Maliye Bakanlığının ihraç etmiş olduğu Türk Lirası cinsi yurt içi kira sertifikalarının alımında, b) Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarında açılacak Türk Lirası cinsi özel cari hesaplarda ya da katılma hesaplarında, c) Türkiye’de faaliyet gösteren varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen Türk Lirası cinsi yurt içi kira sertifikalarının alımında, ç) Kurulca uygun görülecek diğer faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilebilir.”

db | 417

Bilindiği üzere özkaynaklar ile tasarruf fon havuzları ayrıldığı için şirket özkaynaklarını dilediği gibi kullanıp değerlendirebilmektedir. Dolayısıyla şirketin genel yapısıyla ilgili net bir bilgiye sahip olunamamaktadır. Her ne kadar fonların ayrılması esasına binaen şirketin özkaynaklarını gayrimeşru şekilde kullanmasının/kullanabilecek olmasının, tasarruf hesap sahiplerinin işlemlerine hanel getirmeyeceği ifade edilebilirse de böyle bir imkanın mevcut olması dahi üzerinde durulmayı hak etmektedir.

2.2.2. TFS Fonları ve Kullanım Alanlarının Fikhi Durumu

TFS şirketlerinin kendi özkaynaklarıyla yatırımcılarının hesaplarının ayrılmasından önceki durumun fikhi açıdan isabetli sonuçlar doğurması mümkün gözükmemektedir. Nitekim fon toplama esnasında şirketle yatırımcı arasında ilişki hangi hukuki zeminde değerlendirilse değerlendirilsin problemi çözüme kavuşturmak mümkün gözükmemektedir. Çünkü şirketle yatırımcı arasındaki ilişkinin meşru

³⁴ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu, No. 39/B-3.

³⁵ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 23/2; Şirket özkaynaklarıyla ilgili sınırlamalar arasında hem gayrimenkul edinimiyle hem de bağışlarla ilgili sınırlamalar vardır. Detaylar için bk. Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 24-25.

olduğunu (müşârake, ivaz şartlı hibe vb.) ifade eden anlayışa göre³⁶ bile şirketin mevcut fonları değerlendirme neticesinde elde ettiği fazlalıkları (faiz veya kâr) yatırımcıya yansıtması bir problem olarak görülmektedir. Cevaz vermeyen anlayış³⁷ ise zaten işin başındaki sözleşmeyi (menfaat içeren karz) problemlilik olarak değerlendirdiği için elde edilen gelirle ilgili de olumlu bir yaklaşım söz konusu olmamalıdır. Her iki anlayışın değerlendirmedeği yahut somut veri olmadığı gerekçesiyle gündeme getirmediği TFS şirketlerinin mevcut fonları gayrimişru yöntemlerle değerlendirmelerinin caiz olmadığı hususu ise açıktır.

TFS şirketlerinin uhdesine verilen tasarruf fon havuzu hesaplarıyla ilgili hukuki düzenleme sonrası şirket hesapları ve yatırımcı hesapları ayrılması neticesinde belirlenen kural gereği tasarruf fon havuzundaki fonlar faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmelidir. Ancak bu değerlendirme neticesinde elde edilen tutarların yatırımcılara yansıtılması hususu şirketin inisiyatifine yani yatırımcıyla olan anlaşmasına bırakılmıştır. Konuyla ilgili yönetmelik maddesi şöyledir:

418 | db

“Tasarruf fon havuzunda toplanan tutarlar, şirket tarafından ikinci fıkrada belirtilen faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilir. Bu yatırımlardan elde edilen getiri, sözleşmede müşteriye getiri sağlanması öngörülmüş olması halinde sözleşmede yer alan hükümler çerçevesinde müşterilerin tasarruf birikimlerine ilave edilir. Sözleşmede müşteriye getiri sağlanmasının öngörülmemiş olması halinde, söz konusu getiriler tasarruf fonu havuzunun içinde 30 uncu maddenin birinci fıkrasındaki asgari oranın karşılanıp karşılanmadığına bakılmaksızın ihtiyat fonuna eklenir.”³⁸

Bu madde gereği şirket değerlendirme neticesinde elde ettiği tutarı yatırımcılara aktarmayabilir. Ancak yatırımcıların hesaplarına

³⁶ Hacak, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi (Elbirliği Finansman Sistemi Üzerinden)”, 98-99; Hacak, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar”, 99-102; Çekilişli yöntemin cevazı yönünde görüş açıklayan Kahraman, çekilişsiz yöntemlerle ilgili sarıh açıklamalar yapmamaktadır. Kanaatimizce çekilişli yöntemle cevaz veren anlayış benzer gerekçelerle zaten çekilişsiz yöntemle cevaz verir. Detaylar için bk. Kahraman, “Bir Faizsiz Finansman Yöntemi Olarak Müşârake Akdi ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Sistem (Elbirliği Sistemi Örneği)”, 76-79; Aydın, “TDFS ve Fikhî Açından Değerlendirilmesi”, 67; Hacak, Kahraman ve Özcan’ın vade ortası yöntemle ilgili fikhî uygunluk görüşleri için bk. Eminevim, “İcazet Belgelerimiz” (25 Şubat 2018).

³⁷ Kaya, “Günümüz Konut Finansman Teknikleri”, 672-673; Birsin - Ötegeçeli, “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi”, 104; Polat, *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliği) Sisteminin Fikhî Analizi*, 70.

³⁸ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 23/1.

yansıtılmayan fazlalıklar tümüyle ihtiyat fonuna eklenir. İhtiyat fonu ise yine yatırımcılar lehine kullanılan tasarruf fon havuzunun bir bölümüdür. Şöyle ki:

“Şirketler, müşteri giriş veya çıkışları dolayısıyla karşı karşıya kalabilecekleri öngörülme-yen yükümlülüklerini karşılamak üzere tasarruf fon havuzu toplamının asgari yüzde üçünü, tasarruf fon havuzunun içinde ihtiyat fonu olarak tutmakla yükümlüdür. Kurul, asgari ihtiyat fonu oranını yüzde bire kadar azaltmaya veya iki katına kadar arttırmaya yetkilidir. İhtiyat fonunun tutulabileceği yatırım araçları, yalnızca katılım hesaplarından veya en fazla iki gün valörlü olarak nakde dönüştürülebilir faizsiz yatırım araçlarından oluşabilir.”³⁹

Detaylarıyla ilgili verilen bilgi de her ne kadar yatırımcıların lehine bir tasarruf gibi ifade edilse de şirketle yatırımcılar arasındaki hukuki ilişki bu yatırımların nemalandırılmasına müsaade edip etmediği tartışmalıdır. Kanaatimizce burada fıkhi açıdan herhangi bir problem yoktur. Zira şirketin yatırımcılar lehine mudâra-be sözleşmesi yapabileceği yönetmelikteki düzenlemeyle mümkün kılınmıştır. Dolayısıyla buradaki yapılan işlemlerde herhangi bir problem olduğu ifade edilemez. Tabiatıyla cevaz yönündeki görüşümüzün, mevcut katılım bankacılığı sisteminde gerçekleştirilen sözleşmelerin meşru olduğu yargısına dayalı olduğu belirtilmelidir.⁴⁰

“Yatırımcı ile TFS şirketi arasındaki ilişkinin mudâra-be akdi olması yönünde herhangi bir karine yoktur. Dolayısıyla kârdan yatırımcının yahut şirketin pay alması meşru değildir” şeklinde bir iddia gündeme getirildiği takdirde yönetmelikte şirket uhdesine verilen, yatırımcı lehine sözleşme yapma yetkisinin ve yatırımcının sisteme girmesiyle bunu dolaylı da olsa onayladığı hususu şirketin bu konuda mudâra-be vekili olmadığı şeklindeki iddiayı zayıflatmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Başta konut ve taşıt olmak üzere farklı varlık teminlerinde son dönemde gittikçe yaygınlık kazanan bir finansman sağlayıcısı olan TFS şirketleri, sistem yürütücüsü olarak oldukça kritik bir konumda oldukları gibi kendileriyle ilgili hukuki düzenlemeler de son derece önemlidir. Hukuki düzenlemeler şirketlerin iç işleyişlerini konu edindiği gibi

³⁹ Resmi Gazete, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, No. 30/1-2.

⁴⁰ Takdir edilmelidir ki mevcut katılım bankacılığı sisteminde finansal varlıkların değerlendirilmesinin gayrimeşru olduğu yönünde görüş beyan edenlerin kanaatlerinin burada da olumsuz olacağı açıktır. Ayrıca sistemin problemlerini buraya taşımak ve bunları değerlendirmek hem çalışmanın hacmi hem de konuyla doğrudan ilgisi olmaması yönüyle isabetli olmayacaktır.

müşterileriyle olan ilişkilerini de ele almaktadır. Çoğunlukla tarafların ticari/iktisadi menfaatlerini korumaya dönük olan kurallar, yer yer sistemin fıkhi açıdan mahzurlu yönlerini düzenleme kastı taşısa da kanaatimizce bu kısım yeteri düzeyde değildir. Bu kapsamda müşteri ile şirket arasındaki ilişki net olarak tanımlanmamaktadır. Müşteri-müşteri, şirket-müşteri arası hukuki ilişkinin finansman temini üzerine yoğunlaştığı sistemde fıkhi çekinceler, yapılan işlemlerin cevazına dönük kanaatlere olumsuz etki etmektedir.

Şirketle müşteriler arası ilişkinin finansman temini olduğu kanaatine binaen fıkhi manada tarafların konumu paranın tüketim ödünçünü konu edinen karz akdidir. Durum böyle olunca iki tür karz ilişkisi gündeme gelecektir.

1. Müşteriler arası ve müşteri ile şirket arasındaki karz uygulamalarıdır. Çekilişli yöntemi tercih eden müşterilerin birbirlerine karz vermesi ve bunun karşılığında kira yardımı adı altında fazla bedel almaları ki bu durum fıkhi açıdan apaçık ribâdır. Çekilişsiz yöntemlerde ise müşterinin şartlarına göre erken teslim yahut vade ortası teslim uygulanmaktadır. Yardımlaşma esaslı bir grubun da varlığı söz konusu olmayınca çekilişli yöntemi tercih eden müşterilerden bir finansman temini olduğu varsayılmaktadır. Ancak böyle bir fon fazlasının olup olmadığı ayrıca bu fon fazlasının diğer yöntemleri tercih eden müşterilerin lehine kullanılıp kullanılmadığıyla ilgili kapalılık söz konusudur. Bu kapalılığın kapsamıyla ilgili yeni düzenlemelerin yapılması ise fıkhi açıdan önemlidir. Şayet çekilişsiz yöntemi tercih edenlerin talepleri şirket öz sermayesinden karşılanması halinde şirket-müşteri arasında karz ilişkisi söz konusu olur.

2. Müşteriler ile şirketin finansal ilişkiye girdikleri, bir diğer deyişle şirketin özkaynaklarıyla müşterilerini finanse ettiği yöntemler caiz değildir. Zira şirket tüm TFS yöntemlerinde müşterilerden organizasyon ücreti tahsil etmektedir. Buna karşın hem çekilişli hem de çekilişsiz yöntemlerde zaman zaman özkaynaklarını kullanmaktadırlar. Her ne kadar yönetmelik, şirket özkaynaklarının tasarruf fon havuzlarından ayrılması gerektiğini beyan etse de fiili durum bunun aksinedir. Çekilişli yöntemlerde grup üyesi müşterilerin eksilmesi halinde şirketin gruba dahil olabileceği yönündeki yönetmelik maddesi bu durumu teyit etmektedir. Çekilişli sistemlerde vade ortası teslim uygulamaları devam etmekteyken, çekilişsiz sistemlerde müşterinin şartlarına göre talep ettiği varlığın ödemesi vade ortasında veya erken teslimle yapılırken hesaplar arası ayırmadan söz etmek realiteyle

bağdaşmamaktadır. Neticede işin başında alınan organizasyon ücreti fıkhi açıdan problemlili hale gelmektedir. Kimi araştırmacıların beyanları üzere TFS şirketleriyle müşteriler arası ilişkinin ortaklık olarak tanımlamak da gerçekçi değildir. Zira bu sistemde müşterinin şirket aracılığıyla bir miktar tasarruf etmesi ve bu tasarruf süresinin belirli bir dönemde yatırdığı toplam miktardan daha fazlasını temin etmesi söz konusudur. Finansman temini ifadesiyle de akla ilk olarak karz akdi gelir. Karz akdinde taraflardan herhangi birine herhangi bir fayda sağlanması ribâdır. Buna göre önerilerimiz şunlardır:

Tasarruf fon havuzuna şirket hiçbir şekilde dahil olmamalıdır. Sistemi ortaklık/müşârahe hükümlerine göre yapılandırmaya dönük öneriler oldukça kıymetli olmakla birlikte bu önerilerin hukuki zeminde temellendirilmesi elzemdir. Kanun ve yönetmelik düzeyindeki düzenlemelerden önceki ticari kaygılar her ne kadar son düzenlemelerle giderilmiş olsa da fıkhi açıdan bu düzenlemelerin nihai olmadığı bilinmelidir. Bu çerçevede tıpkı katılım bankalarında olduğu gibi TFS danışma kurulu oluşturulmalı ve sistemde kayıtlı şirketlerin gerek kuruluş gerekse işleyiş süreçleriyle ilgili somut, uygulanabilir kararlarla/kurallarla denetlenmelidir. Nitekim bunun mevcut örnekleri üzerinden uygulanabilir bir öneri olduğu şüphesizdir. Netice olarak hem sistemi kullananların hassasiyetleri gözetilecek hem de sistem aracısı şirketlerin 'faizsiz'lik iddiaları hakikate dönüşecektir.

KAYNAKÇA

- Ali Haydar Efendi. *Düerü 'l-hükkâm şerhu Mecelleti 'l-ahkâm*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Aydın, Fatih Mehmet. "Tasarrufa Dayalı Yardımlaşma Usulü Finansman Modelleri ve Fıkhi Açidan Değerlendirilmesi". *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı - VII/Faizsiz Finans ve Tasarruf Sistemleri ile İlgili Güncel Uygulamalar*. ed. Fatih Mehmet Aydın - Mustafa Çakır. 41-72. Ankara: DİB Yayınları, 2019.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *es-Sünenü 'l-kübrâ*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Birevim. "Tasarruf Yöntemleri". Erişim 17 Kasım 2021. <https://www.birevim.com/tasarruf-yontemleri/>
- Birsin, Mehmet - Ötegeçeli, Hatice. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi ve Fıkhi Meşruiyeti Üzerinde Yapılan Değerlendirmeler". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi X/1* (2019), 85-114.
- Eminevim. "Çözümlerimiz". Erişim 17 Kasım 2021. <https://www.eminevim.com/faizsiz-ev-alma-cozumleri>
- Eminevim. "İcazet Belgelerimiz". 25 Şubat 2018. Erişim 17 Kasım 2021. <https://www.eminevim.com/icazet-belgelerimiz>
- Ergüven, Murat. *Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercihleri Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: THK Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

- Ergüven, Murat. *Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi İçin İslâmi Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Evli, Mustafa. "El Birliği Sistemleriyle Ev Almaya Emin miyiz?" Erişim 19 Ekim 2021. https://www.suleymaniyevakfi.org/islam-iktisadi/el-birligi-sistemleriyle-ev-almaya-emin-miyiz.html#_ftnref2
- Fuzulev. "Faizsiz Ev Alma Modelleri". Erişim 17 Kasım 2021. <https://www.fuzulev.com/faizsiz-ev-alma-modelleri/firsat-modeli>
- Hacak, Hasan. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi (Elbirliği Finansman Sistemi Üzerinden)". *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. ed. H. Mehmet Günay vd. 85-102. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Hacak, Hasan. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar". *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı - VII/Faizsiz Finans ve Tasarruf Sistemleri ile İlgili Güncel Uygulamalar*. ed. Fatih Mehmet Aydın - Mustafa Çakır. 85-109. Ankara: DİB Yayınları, 2019.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkı. *Raddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvirü'l ebsâr*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1992.
- İbn Kudâme, Ebü Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed. *el-Muğni*. thk. Abdulfettâh el-Hulv, Abdullah et-Türkî. Riyad: Dâru Âlemi'l-kütüb, 1997.
- Kahraman, Abdullah. "Bir Faizsiz Finansman Yöntemi Olarak Müşârake Akdi ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Sistem (Elbirliği Sistemi Örneği)". *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. ed. H. Mehmet Günay vd. 69-84. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Karâfi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdris el-Mısri. *ez-Zahira*. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmi, 1994.
- Karaman, Hayreddin. "Faize Girmeyin Demek Yetmiyor, Alternatif Göstermek Gerekıyor". *Elbirliği Dergisi* 9 (2011).
- Kâsânî, Ebi Bekr Alâuddîn b. Mes'ud. *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'*. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986.
- Kaya, Süleyman. "Faizsiz Finans İlkeleri ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Dair Öneriler". *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. ed. H. Mehmet Günay vd. 41-50. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Kaya, Süleyman. "Günümüz Konut Finansman Teknikleri". *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi: Günümüzdeki Meseleleri*. 661-675. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Kaya, Süleyman. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Yeni Yaklaşımlar Üzerine". *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı - VII/Faizsiz Finans ve Tasarruf Sistemleri ile İlgili Güncel Uygulamalar*. ed. Fatih Mehmet Aydın - Mustafa Çakır. 111-114. Ankara: DİB Yayınları, 2019.
- Koç, İlker - Çekin, Ömer. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi: İşleyiş, Değerlendirme ve Tasarım". *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. ed. H. Mehmet Günay vd. 9-39. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Kumbasar, Murat. "Ev Sahibi Olmak ve Eminevim Örneği". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (Nisan 2016), 155-166.
- Mecelle-i ahkâm-ı adliyye*. İstanbul, 1979.
- Öztürk, Ali. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Fon Fazlası Varlıkların Değerlendirilmesi". *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. ed. H. Mehmet Günay vd. 51-68. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Polat, İsrail. *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans (Elbirliği) Sisteminin Fıkhi Analizi*. İstanbul: FSM-Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Resmî Gazete. Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu, Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu. 6361 (13 Aralık 2012). Erişim 10 Ekim 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6361&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Resmî Gazete. Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği, Tasarruf Finansman Şirketleri Yönetmeliği. 6361 (07 Nisan 2021). Erişim 10 Ekim 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=38500&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Sübki, Ebü'l-Hasen Takiyyüddin Ali b. Abdilkâfi. *Tekmiletü'l-Mecmû' şerhi'l-Mühezzeb*. Kahire, 1344.
Şirbînî, Muhammed İbn Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meâni'l-Minhâc*. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.

Post-BRSA Regulation Saving Financing System (TFS/SFS) from the Perspective of Islamic Finance

Yusuf Erdem GEZGİN*
Huzeyfe ÇEKER**

Extended Abstract

Individuals' basic needs for life, housing, and transportation are considered the first among these necessities from the past to the present. Although individual savings usually come to the fore in meeting these essential needs of individuals, it has also been observed that different financing methods are applied. The banking sector, a necessary component of financial markets, is beginning different funding methods. On the other hand, individuals can have preferences for institutions other than banks. Naturally, economic and religious considerations played a role in the way of these preferences. Due to the religious sensitivities of individuals, the unique financing methods of participation banks were preferred during the process, and later on, saving financing companies were established for economic and religious reasons and became highly preferred. Our research evaluates the saving finance system (TFS/SFS) as an alternative modern institution where people can organize and assess the savings they have accumulated or intend to save to meet their basic needs. Unlike previous studies in this field, our research considered the SFS legal regulation introduced in 2021.

The system, which has attracted the attention of many researchers from various fields since its establishment, has also been the topic of many fiqh evaluations. All of these studies, however, are belong to the regulation issued in the Official Gazette on April 4, 2021, which covers all details. Therefore, it became necessary to re-evaluate the system after the legal regulations.

The system's methods are divided into two main categories: with and without a draw. The legal infrastructure of mid-term delivery techniques was mentioned among the drawing methods, and the legal opinions were discussed in detail. It was claimed in terms of fiqh before and after the legal regulation, and early delivery with down payment and mid-term methods within the non-drawing method were introduced. The system's current status has been stated, regardless of whether the opinions of Faqih who declared fiqh views are accurate or not. The critical point is that most studies focus on the investor-company relationship or the investor-investor

424 | db

* Assistant Professor, Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Islamic Sciences Department of Islamic Law yegezgin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0221-8965>.

** Corresponding Author, Assist. Prof., Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Theology Department of Islamic Law, hceker@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6200-2453>.

relationship. The topic of how the savings collected by system executive companies are protected and evaluated, on the other hand, is neglected. In the evaluation of this issue, which is thought to have been failed, the following came to the fore: To prevent any abuses in the relations between the company and its investors and the interruption of commercial and economic life, some rules have been established. In this way, it is possible to avoid some fiqh problems. When considered from the point of view of our study, the most important of the regulations in terms of fiqh is that the savings fund pool accounts, where the funds of the investors are kept, and the accounts of the company's resources become independent. Even though it is seen that the basis of the arrangements made regarding the use and evaluation of the funds in the separate accounts is to protect the interests of the parties, it can also be considered that there is a fiqh concern.

Even though this article was included in the regulation for important reasons such as the supply of assets demanded by investors is carried out through mutual aid and the company's funds are not included in this mutual aid system, it has also been mentioned in another article that the funds may be intertwined. SFS companies' pre- and post-regulation policies on utilizing fund surplus financial assets are critical. Apart from that, since there is no formal agreement between the company and the investors, the company is free to use these resources. As a result, individual preferences and the company's financial interests come into play, and the lack of control and limitation in this context is problematic. It is possible for the company to use the funds in the shared pool in illegitimate investment instruments. Even though it cannot be stated that SFS companies use unlawful methods in the light of concrete data, it does not mean that they do not use these methods. Therefore, it is essential to make a significant regulation on how companies use and evaluate the funds. In this context, it has been concluded with some suggestions in the light of the data obtained from the study, which points to important issues.

Keywords: Islamic Law, Cooperation System, Savings, Finance, Interest-Free Finance.

